

FISKERIFORSØG I UMANAK DISTRIKT

Af dr. phil. *Erik Smidt*

Medens sommerhalvåret er den mest produktive tid i de grønlandske fiskeriområder, er det lige omvendt i fangstområderne. Her er vinteren den mest produktive årstid, medens sommeren er en mere død tid. Som fiskeriområder betragtes distrikterne fra Egedesminde og sydefter, hvor torskefiskeriet er det vigtigste, og Diskobugten med de rige rejeforekomster. Men kommer vi norden for Nugssuaq, befinder vi os i udpræget fangstområder, hvor fiskeriet hidtil har været af sekundær betydning.

I Umanak distrikt, som vi her skal beskæftige os med, suppleres vinterens sælfangst med et i de senere år ret betydeligt vinterfiskeri på hellefisk, som foregår ved, at der sættes langliner gennem huller i isen på samme måde, som det i mange år har været praktiseret på Jakobshavns Isfjord. Dette vinterfiskeri har fået et betydeligt opsving i Umanak distrikt, efter at der flere steder siden 1959 er blevet indrettet opvarmede fiskehuse, hvor fisken kan nedsaltes. Endvidere drives der året rundt noget hajfiskeri, som stadig spiller en vis rolle i dette distrikt, medens det er gået meget stærkt tilbage i det øvrige Grønland.

For befolkningen i Umanak distrikt har beskæftigelsen været noget af et problem i sommertiden, og i de seneste år har en del unge søgt sæsonarbejde sydpå ved fiskeriet. Men samtidig har der været en voksende interesse i at få udviklet et sommerfiskeri, og der har fra beboerne været fremsat ønske om at få undersøgt mulighederne for et sådant. Derfor sendte Den kongelige grønlandske Handel i sommeren 1962 sin forsøgskutter „Sujumut“ derop for gennem en række lineforsøg at få et skøn over, hvad der kan fiskes.

I det følgende skal jeg give en redegørelse for disse fiskeriforsøg, og desuden skal jeg omtale, hvad der tidligere er foretaget af fiskeriundersøgelser i Umanak distrikt.

De første fiskeriundersøgelser i Umanak distrikt blev foretaget af „Tjalfe“ ekspeditionen i 1908 og langt senere i 1935 og 1936 af dr. Paul M. Hansen fra den lille kutter „Umarissoq. Efter den anden verdenskrig har Grønlands Fiskeriundersøgelses kutter „Adolf Jensen“ besøgt distriktet i 1948, 1949, 1953 og 1960, og i 1959 var institutionens lille kutter „Tornaq“ på et kortvarigt besøg. Den kongelige grøn-

landske Handels forsøgskutter „Immanuel“ var i 1957 nogle få dage i distriktet i forbindelse med nogle fiskeriforsøg i Upernavik distrikt.

De mest omfattende fiskeriforsøg var imidlertid de af „Sujumut“ i 1962 foretagne. Den ankom til distriktet den 22. juni og afrejste igen den 7. august, og det meste af tiden blev den assisteret af to små, lokale motorbåde, som blev lejet til det samme formål. Grønlands fiskeriundersøgelser var medvirkende ved disse forsøg, idet en af biologerne var til stede den første tid ved tilrettelæggelsen og starten, medens en biologassistent var med ved forsøgenes afslutning. Inden forsøgene påbegyndtes, afholdtes på handelschefens kontor et møde med deltagelse af repræsentanter for fiskerne og de lokale myndigheder samt føreren af „Sujumut“ og fiskeribiologen, og her udpegedes de forskellige steder, som ønskedes undersøgt.

Arbejdsmetoder.

Ved fiskeriforsøgene var de benyttede redskaber almindelige langliner og hajliner. Disse liner ligger hen over bunden, og de er forsynede med et større eller mindre antal tavser, hvortil krogene fæstnes. Hajlinerne er af sværere materiale end de almindelige liner, og mellem de store hajkroge og tavserne er indsat stykker af svær ståltråd for at undgå, at hajerne bider linerne over. Til hver ende af en line er fastgjort et anker, hvorfra et bøjetoV fører op til en flydende bøj, så man ved hjælp af bøj og bøjetoV atter kan finde linen og foretage ophivningen. På de almindelige liner blev forsøgt med forskellig slags agn, medens hajlinerne agnedes med spæk. Ved „Sujumut“s forsøgsfiskeri i 1962 anvendtes to forskellige slags linemateriale, dels gammeldags sisal-liner, dels liner af et kunststof „Terylene“.

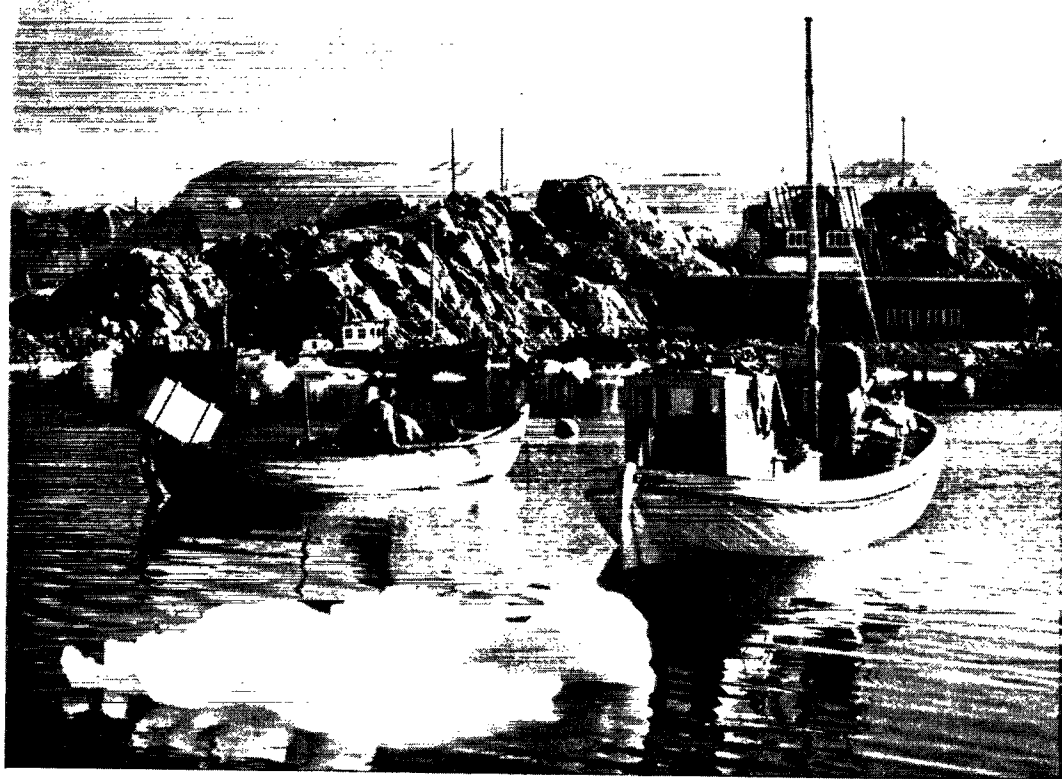
Ved de fleste forsøg sattes linerne ud ved håndkraft under langsom fart, men fra den store kutter „Sujumut“, der er forsynet med linesætter, „sejledes“ linerne ud med stor fart. Ophivningen af linerne foretoges på forsøgskutterne med linespil, men på de små motorbåde, der assisterede „Sujumut“, foregik det ved håndkraft.

Efter den anden verdenskrig, hvor alle forsøgskutterne er blevet udrustet med registrerende ekkolod, er dette instrument blevet et uundværligt hjælpemiddel ved opsøgning af egnede dybder og nogenlunde jævne bundforhold. De dybder, der fiskedes på, var ganske betydelige og meget forskellige. Normalt sattes linerne på dybder mellem ca. 250 og 600 meter.

Naturforholdene.

1) *Bundforholdene, ingen mulighed for rejetrawling.*

Når der arbejdedes ombord i fartøjer med ekkolod, foretoges omfattende oplodninger over alt, og de viste meget springende dybder og ujævn bund. Beboerne i

*De to private motorbåde, som deltog i forsøgsfiskeriet i 1962.
Ialt findes i distriktet kun ca. 20 små private motorbåde.*

distriktet taler undertiden om rejeforekomster, og der forekommer ganske rigtigt dybvandsrejer, idet de er en hyppig bestanddel af hellefiskens maveindhold, men bundens beskaffenhed hindrer trawling efter dem, da dette fiskeri kræver aldeles jævn og blød bund.

2) Isforholdene besværlige for linefiskeriet

Isforholdene spiller en afgørende rolle for mulighederne for linesætning. Store isfjælde og mindre stykker kalvis fra de store bræer skyder til tider ud i sådanne mængder, at de hindrer sejlads i de indre fjordområder. Ved én af de første linesætninger, som „Sujumut“ foretog i slutningen af juni nord for Nugssuaq halvøen lidt vest for Qaersut, altså i den ydre del af distriktet, blev linerne ikke desto mindre kørt sammen af isfjælde, så de kun med stort besvær blev bjerget, og på en af de udpegede lokaliteter (Qarajaqs Isfjord) måtte linesætning helt opgives på grund af isen.

Noget generelt kan der ikke siges om isforholdene, da disse er forskellige fra år til år, men man må altid være indstillet på at kunne blive udsat for vanskeligheder i de indre fjordområder.

Hellefisk.

Det er først og fremmest hellefisk, man har været interesseret i ved de seneste års fiskeriundersøgelser i Umanak distrikt. Denne fiskeart, som er en nær slægtning af helleflynderen, men i sin udbredelse er en arktisk art, forekommer cirkumpolart, idet den både lever i den nordligste del af Atlanterhavet og af Stillehavet, sidstnævnte sted dog som en særlig underart. Det er en dybvandsfisk, som først bliver almindelig fra ca. 200 meters dybde og nedefter til næsten tusind meter.

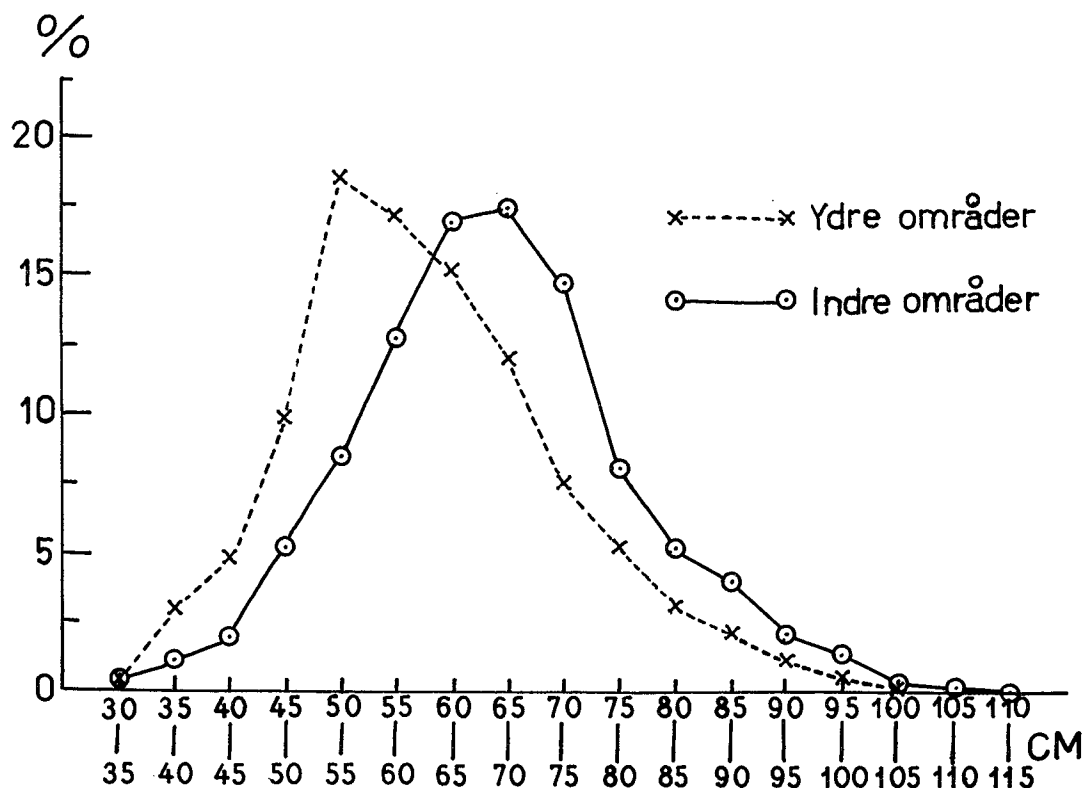
Foruden det grønlandske fiskeri er der kun et beskedent fiskeri på hellefisk fra Norge og Sovjetunionen. Som røgvare er den velkendt på det danske marked, og kan der blot skabes tilstrækkelig stor afsætning på den, skulle den kunne blive en virkelig betydelig erhvervsfisk for de nordlige distrikter i Vestgrønland og måske også for Østgrønland.

1) Resultater fra langlineforsøgene, agnens betydning.

Gennemgående har langlinefangsterne været ringe ved de foretagne forsøg, men udbyttet varierede meget, især efter hvilken slags agn, der benyttedes. Utvivlsomt kunne udbyttet være blevet væsentligt større, hvis man altid havde haft god agn, og hvis man havde holdt sig til de gunstigste fiskepladser.

Tabel 1. Fangster af hellefisk (antal) fra langlineforsøg.

År	Fartøj	Antal forsøg	Agn	Antal kroge	Fangst (antal)	Fangst pr. 100 kroge
1936	„Umarissoq“	12	angmagssat	6000	212	3,5
		2	hellefisk	1000	13	1,3
		6	uvaq	3000	25	0,8
1959	lokale robåde	10	hellefisk	1400	202	14,4
1960	„Adolf Jensen“	14	hellefisk	15800	192	1,2
1962	„Sujumut“	10	angmagssat	12100	1231	10,2
		7	hornfisk	8500	311	3,7
		8	uvaq og torsk	11450	278	2,4
		29	hellefisk	33050	727	2,2

Den procentvise størrelsesfordeling på 5 cm-grupper af hellefisk fra langlineforsøg i 1962 i distriktets ydre og indre områder. Fisken er målt fra snudespids til halespids.

I tabel 1 er der opført nogle tal til belysning af disse forhold, idet der dog kun er medtaget de mere omfattende fiskeriforsøg, hvor et større antal linesætninger er blevet foretaget på flere forskellige lokaliteter. Desuden er der medtaget et forsøg, som foretoges i august og begyndelsen af september 1959 ved, at Grønlands Fiske-riundersøgelser udleverede liner til fire lokale fiskere i udstedet Ikerasak på betingelse af, at alt, hvad de fangede, blev ført i journal af udstedsbestyreren.

Alle forsøgene er foretaget i sommertiden (fra slutningen af juni til begyndelsen af september), hvorfor de kun kan tjene til at belyse mulighederne for et sommerfiskeri. — Det ses af tabellen, at det bedste resultat, godt 14 fisk pr. 100 kroge, blev opnået af de lokale fiskere fra Ikerasak, skønt de kun havde små robåde og spinkle liner til rådighed. Her har deres lokalkendskab til fiskepladserne sikkert været afgørende. Iøvrigt var der meget stor variation i fangsterne fra dette forsøg, lige fra 0,7 til 35,0 hellefisk pr. 100 kroge. — Ved de linesætninger, som forsøgskutterne udførte, brugtes langt sværere liner, som lå over lange strækninger af bunden. Resul-

En 98 cm lang hellefisk fra Umanak distrikt.

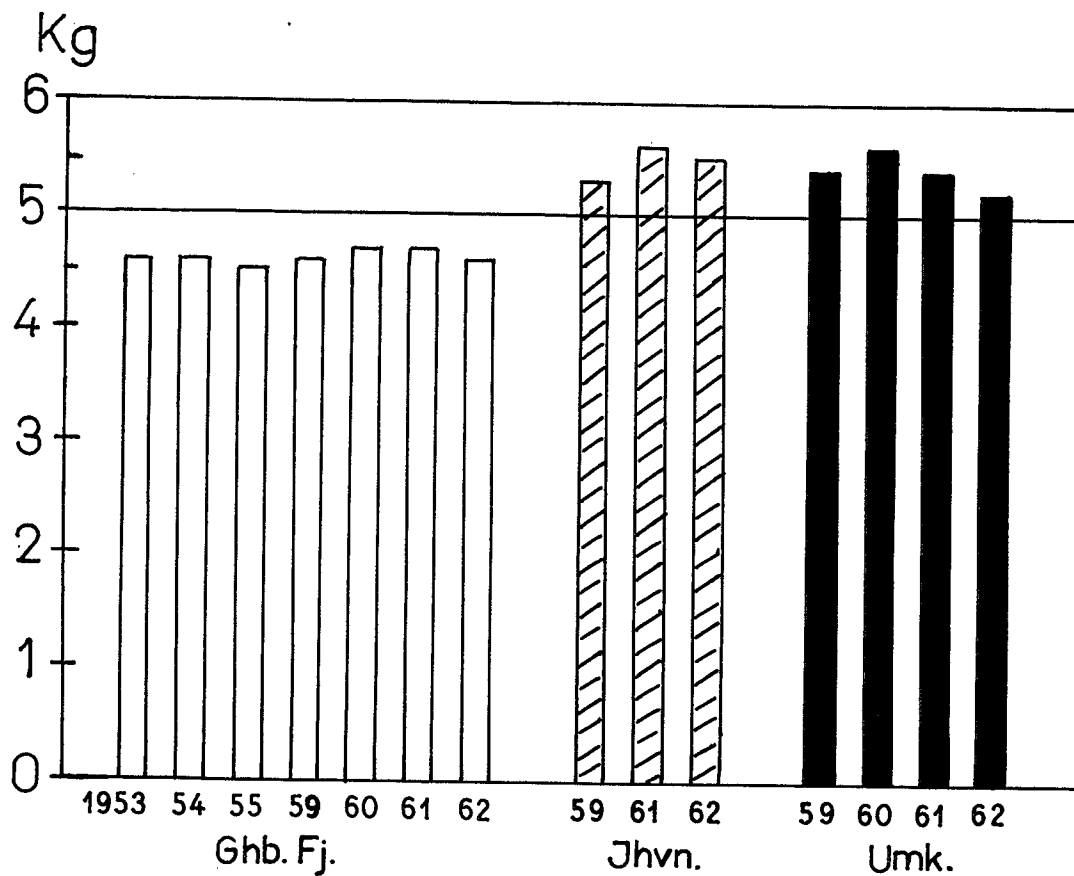
taterne var gennemgående meget ringe, men dog med visse lyspunkter, idet det viste sig, at agnen var meget vigtig for opnåelsen af et godt resultat.

Frisk fanget angmagssat var så langt den bedst egnede agn i de foretagne forsøg. „Sujumut“'s fiskeri med frisk angmagssat som agn gav gennemsnitlig ca. 10 hellefisk pr. 100 kroge, og den maksimale fangst med denne agn var ved en enkelt linesætning godt 16 hellefisk pr. 100 kroge. Også ved „Umarissoq“'s forsøg i 1936 var angmagssat den agn, der gav de bedste fangster. Med installering af et mindre fryseri skulle der være mulighed for at opbevare denne agn, så den stadig er til rådighed. — Den næst bedste agn var ved „Sujumut“'s forsøg frossen hornfisk, der blev sendt op fra Egedesminde. Desværre var den modtagne sending ikke i god bevaringstilstand, og det mentes at udbyttet kunne være blevet betydeligt bedre, hvis hornfisken havde været af god kvalitet.

Selv om „Sujumut“ forsøgte mange forskellige steder i distriktet, var de opnåede resultater dog for sparsomme til, at der kunne siges noget om de forskellige lokaliteter. Men i store træk viste det sig, at man gennemgående fik flere fisk på liner, der blev sat i distriktets ydre områder (ud mod det åbne hav), end på linesætninger i de indre områder, idet liner agnede med hellefisk (den mest anvendte agn, da den altid var til at skaffe) gav 2,8 og 1,6 hellefisk pr. 100 kroge i henholdsvis ydre og indre områder. Det er dog muligt, at der vil kunne tages lige så mange hellefisk i de indre fjordområder som i de ydre, hvis man blot giver sig tid til at opsøge de gunstigste bundforhold. Det fine resultat, som opnåedes ved forsøgene ved Ikerasak i 1959, gør det sandsynligt.

2) Størrelsen af de fangede hellefisk.

Gennemgående var der i fangsterne fra forsøgsfiskeriet et ret stort antal små hellefisk under mindstemålet for indhandling (efter nu gældende regler 2 kg sløjet vægt svarende til en længde af ca. 60 cm fra snudespids til halespids), og som det vil

Den gennemsnitlige vægt i kg med 1 decimal for 80 cm lange hellefisk fanget i Godthåb fjord, ved Jakobshavn og i Umanak distrikt.

Under søjlerne, der viser vægten, er angivet årstal for prøvetagningen.

fremgå af kurverne i fig 1, var der forholdsvis flere små i fangster fra yderområderne end fra inderområderne. Efter foretagne beregninger skal der fiskes over $1\frac{1}{2}$ gang så mange hellefisk i distriktes yderste områder som i inderområderne for at få samme vægtkvantum til indhandling, hvilket jo ophæver virkningen af den tendens, der er til at fange større antal fisk pr. krogantal i de ydre områder end i de indre.

3) Fiskens kvalitet.

Gennem en række år er der på foranledning af Grønlands Fiskeriundersøgelser foretaget målinger og vejninger på hellefisk i forskellige distrikter, hvorved man har kunnet få et udtryk for fiskens kvalitet. I fig. 2 er vist vægten i kg med 1 decimal for 80 cm lange hellefisk i Umanak distrikt, ved Jakobshavn og i Godthåbs Fjord, hvorefter

Tabel 2. Fangster af havkal (antal) ved forsøg med hajliner.

År	Fartøj	Antal forsøg	Antal kroge	Fangst (antal)	Fangst pr. 100 kroge
1936	„Umarissoq“	10	500	86	17
1948	„Adolf Jensen“	7	700	110	16
1949	„Adolf Jensen“	4	357	64	18

det fremgår, at fisken i Umanak distrikt er af samme høje kvalitet som ved Jakobs-
havn, medens fisken i Godthåbs Fjord til sammenligning er væsentlig ringere. De
tal, som søjlerne i diagrammet angiver, er taget ud af kurver, der viser relationen
mellem længde og vægt for hellefisk i størrelsesområdet 50–100 cm længde, og disse
kurver er baseret på et stort materiale af målinger og vejninger. Som det vil frem-
gå af fig. 2, kan man stort set anse hellefisk for værende af god kvalitet, når de med
en længde af 80 cm vejer mere end 5 kg, og af ringe kvalitet, når de vejer mindre.

Hajer.

Fiskeri på den arktiske dybvandshaj havkalen, spiller stadig en rolle i distriktet,
hvor der er meget betydelige forekomster. De resultater, som fiskeriundersøgel-
serne opnåede i 1936 og i årene efter anden verdenskrig, var alle gunstige og ens-
artede, som det vil fremgå af tabel 2. Dog må dertil bemærkes, at linerne i 1936
kun stod i ca. 3–4 timer, medens de i 1948 og 1949 måtte stå ca. 15–20 timer for
at give samme resultat. Spørgsmålet om dette fiskeris fortsættelse må først og frem-
mest afgøres af afsætningsmulighederne og prisen.

Andre fisk.

På hellefiskelinerne var der ret betydelige bifangster af andre fiskearter, men kun
få egentlige nyttefisk. Af disse forekom kun plettet havkat i sådanne mængder, at de
eventuelt kan komme i betragtning ved indhandling til et fryseri. Forekomsterne
syntes at være ret lokale, idet „Sujumut“s fangster varierede temmelig meget,
fra 0 til 3,5 stk. pr. 100 kroge, og gennemgående var det ret små fisk, der fangedes,
idet længderne mellem 35 og 70 cm dominerede. Regner man med, at havkatte over
55 cm vil kunne indhandles, bliver det kun lidt over 60 % af det fangede antal, der
kan komme i betragtning. De steder, hvor et egentlig havkatfiskeri finder sted, skal
man op på ca. 10 havkatte pr. 100 kroge og derved, for at det skal kaldes tilfredsstil-
lende, og kun få procent må være under indhandlingsstørrelse. Et egentligt havkatte-
fiskeri kan der selvfølgelig slet ikke blive tale om, højst et beskedent supplement til
hellefisken.

Af andre mulige nyttefisk forekom torsk og rødfisk i så små mængder ved forsøgsfiskeriet i 1960 og 1962, at de må lades ude af betragtning. I en årrække var der dog så mange torsk i distriktet, at der kunne fiskes til saltfiskproduktion, særlig i 1940'erne, men siden 1951 er der år for år blevet færre, og siden 1955 har man ikke produceret saltfisk i distriktet.

Foruden de nævnte fisk blev der på hellefiskelinerne taget ret betydelige mængder af erhvervsmæssigt nytteløse fisk, nemlig langhale, håising, uvaq, blå havkat, ålebrosmø og 2 rokkearter, samt nogle enkelte havkvabber og hajer.

Forsøg med forskelligt linemateriale.

Ved sammenlignende forsøg med sisal-liner og de tyndere, men stærkere „Terylene“-liner var det ved „Sujumut“'s forsøg ikke muligt at påvise nogen forskel i fiskerieffektiviteten, hvorfor det ved valg af linemateriale må være andre forhold, der bliver afgørende. „Terylene“ udmærker sig ved større brud- og slidstyrke og ved ikke at rådne, hvis linerne bliver lagt våde hen, og desuden fyldte de kun ca. en trediedel af, hvad sisal fyldte. Men til gengæld var de også væsentlig dyrere. Fordelen ved den større holdbarhed kan dog i grønlandske farvande let blive illusorisk, da man må regne med et betydeligt linetab som følge af uberegnelige årsager som dårligt vejr, koncentrerings af is og bid af hajer.

Ombord på „Sujumut“ var det en væsentlig ulempe ved „Terylene“-linerne, at de på grund af deres større smidighed let gik i knuder, som var vanskelige at løse op igen. Denne ulempe var mindre på de små både, hvor udsætningen foregik ved håndkraft, og det skal bemærkes, at de lokale fiskere syntes godt om de nye liner og foretrak dem for sisal.

Samlet vurdering af fiskeriforsøgene.

Selv om det samlede indtryk af forsøgsresultaterne ikke er alt for opmuntrende, og specielt med hensyn til hellefisken ikke svarer til de forhåbninger, man havde stillet, tyder flere ting dog på, at der under mere gunstige betingelser godt kan drives et sommerfiskeri.

Ved udvælgelse af de rette lokaliteter for linesætning, som de lokale fiskere bedre end andre vil kunne finde frem til (evt. ved assistance af et fartøj med ekkolod), og ved benyttelse af egnet agn, skulle et rentabelt fiskeri på hellefisk være muligt, hvis man ikke anvender for kostbare både og redskaber. Det forsøg, som Grønlands Fiskeriundersøgelser foranstaltede i 1959 ved at udlevere liner til nogle fiskere i Ikerasak og lade udstedsbestyreren kontrollere fangsterne, viste, at der kan fiskes godt med små midler. Derimod vil større kuttere ikke have chance for at indtjene tilstrækkeligt til at klare omkostningerne.

Forsøgene viste tydeligt, hvor vigtigt det er at have god agn til fiskeri af hellefisk. Frisk fanget anmagssat, som kan skaffes i selve distriktet en del af sommeren, er fortrinlig, og frossen hornfisk vil antagelig være egnet, hvis den kan leveres i ordentlig bevaringstilstand.

Forsøgene med forskelligt linemateriale viste ikke nogen forskel i effektiviteten mellem de benyttede liner (sisal og „Terylene“), hvorfor det afgørende må blive prisen, holdbarheden og den praktiske håndtering.

Af andre fiskearter kan kun plettet havkat komme i betragtning ved indhandling til et fryseri, men fangsterne var så små, og gennemsnitsstørrelsen på de fangede fisk så ringe, at der kun kan blive tale om et meget begrænset supplement til hellefisken.

Selvom maveundersøgelser på hellefisk viser forekomster af dybvandsrejer, så viste ekkoloddet ikke noget sted egnet bund for fiskeri med rejetrawl.

Man må være opmærksom på, at drivisen når som helst kan blive til stor gene for et linefiskeri, særlig i de indre fjordområder.

